

אגרת מספר 140 – טיול טבע לט"ו בשבט: נחל "קסום" בהדרכת גדעון, 10.2.2017

מעל 40 משתתפים הגיעו לטיול ה"אינטימי" בפינת החמד אליה גדעון הוביל אותנו:

יראון שדה, נמרוד גצוב, ירדן גרוס, טל עופר, אפרים אזוב, זמירה, זהר אופיר, עפרה קורן, אלון קורן, חמליהו פרוסט, רוני פרוסט, יונתן גרופ, אברהם אילת, איטה אילת, ארז הררי, מאיר אטינגר, מריו דקל, רונית קלובר, אליקו, אנה חבינצ'יק, שמעון בן יוסף, אדם פסח, מיכאל גרוס, דן כהן, אמית בירן איש עם, גדי איש עם, ארנון שפר, חוה קריסטל, ענבה גצוב, ברוך קטלב, איריס, אמוץ ויובל זרטל, גיורא לוי, אורה אוהאל, ענת מאיר, אבירמה האריס, עוזי מילמן, איזבל גודאט, נגה, רועי, גדעון, רוני קליער.

נפגשנו בקרבת חורבת עקודים והתחלנו לצעוד לכיוון חלקו העליון של נחל מצובה. שם, בתוך חורש טבעי מפותח, התמקמנו בין העצים, התכבדנו במטעמי החג ושוחחנו.

גד: חורש היא תצורה בלתי עבירה, לא עוברת 4-5 מטרים והגזעים בה מפוצלים.

כאן היה חורש שהתפתח ליער. זה נראה בערוצים שבגליל המערבי. פגשנו בתופעה באזור "שיפור היער" סביב אילון, אך היא מתקיימת גם במקומות שאיש לא נגע בהם, כמו כאן. זהרי טען שהקלימקס-שיא באזור זה הוא יער ואם ניתן לחורש מספיק זמן בלי שריפות והתערבות הוא יגיע ליער. רוב החוקרים הצעירים לא הסכימו אתו וטענו שהעצים מגיעים לפריחה ראשונה ופוריות מוקדם מאד. האילון והאלה מסתעפים ומגיעים לפוריות לאחר 4-5 שנים. לטענת זהרי הכריתה שמבצע האדם מפריעה ליער להגיע למקסימום. מתנגדיו טענו שהעצים הגבוהים דווקא התפתחו כך בשל הגיזום והמקסימום הטבעי הוא החורש.

נמרוד: נחל מצובה – בשמו הקודם – ואדי ג'וערן. במקביל לו מצפון – ואדי חמדאן (שרף).

יש שני אתרים ביניהם – חורבת ג'וערן וחורבת עדרון. עדרון מסומנת לא נכון במפה. היא במערב אך מסומנת בצד המזרחי. השם המוקדם של האתר – ג'ואלה. שרידים שנמצאו: בג'ואלה – ברזל א' ו-ב', רומי, ביזנטי, ממלוכי. בג'וערן – חקלאות מהתקופה הרומית בלבד.

גדעון: זה אחד מיובלי נחל בצד המערבי של עמק שפע.

עץ השקד – מסמלי החג. בקוהלת י"ב – משל הזקנה: "פורח כשקד". מדוע איננו מופיע בשבעת המינים? הרי במקורותינו יש עדויות שהוכר כאן מימי קדם. הוא מופיע ברשימה של זמרת הארץ – ששת המינים שיעקב מוריד מצרימה. בניגוד לשבעת המינים, השקד אינו תלוי במזג האוויר. לכן גם התאים לנדידה מצרימה. הוא פורח בעונות של שינויים קיצוניים.

החניטה של עצים היא 15% מקסימום. למה? כיוון שאורגניזמים בוחרים לפי תחרות. נקבת השקד פורחת עם פרחים רבים כדי להצליח להגיע לזכר הטוב ביותר. עמוד עלי ארוך גם יוצר תחרות, לאחר ההאבקה. אחרי החניטה יש חנטים רבים שנופלים – הנקבה בוחרת את הצאצאים הטובים יותר.

גד: לשקד אין פרחים רבים יותר מורדניים אחרים אך הוא פורח ללא העלים, כמו הדובדבן. לכן העץ נראה כתפרחת גדולה. הפריחה היא מדרבנות – ענפים מקוצרים, שמוציאים כמה פרחים. המדהים – הפריחה המוקדמת מכל העצים. בדומה לשיח הצחן מוצא שניהם הוא מערבות אפריקה. השקד פורח בגשם והאבקה נרטבת ולא מתקלקלת, בשונה מהפרחים האחרים שפורחים בחורף ומופנים כלפי מטה. הכלנית נסגרת כשגשם מתקרב. לפרי השקד יש טעם שמגן עליו. השקדים המתוקים שאנו מכירים הם מוטציה שאיבדה את היכולת הזו. תחרות: לשקד בשחלה 2 ביציות. בד"כ מופרית אחת. נופלים על הצלקת הרבה גרגרים. אם נופלים מעט – הם לא יופרו. הם עוזרים זה לזה לפרוש את עמוד העלי ולהגיע למטה

לשחלה. כך גם אצל האדם – אם אין מספיק תאי זרע – לא תהיה הפריה. לביצית יש הגנה כדי שיפרצו אותה הרבה זכרים ותהיה סלקציה.

אפרים: לא בכל מקום השקד מקדים.

הוא גדל בהרים גבוהים. בחרמון הוא פורח במרץ-אפריל. גם בארץ בחורף קר מאד הוא מאחר. באזורים נמוכים יותר הוא באמת פורח מוקדם. כשיש פעילות חרקים.

גד: מנצל פעילות דבורים גדולות – בומבוסים וקסילוקופה (דבורת עץ).

אפרים: המלכה בוקעת כשהשקד פורח.

עברנו לרגע של דומייה – לשמוע את המקום.

שמענו: עלוית החורף (אפשר לשמוע כאן: [שירת העלוית](#)), כביש הצפון, עלים ברוח.

המשכנו בטיול מזרחה, במעלה השביל שעל גדתו הדרומית של הערוץ. הגענו לחורבת עקודים. שם החורבה עוברת מ: קודה / קעודה / אבואת = קשתות, קמרונות.

מיפוי החורבה: גרן וסקר המנדט מיפו את המיקום באופן שגוי – הם סימנו שתי חורבות שונות – אבואת וקודה. לכן מופיעות שתי נקודות. רפי פרנקל נסע לאנגליה כדי לבדוק את הנושא ומצא בארכיון את הטיוטות של הבריטים. את חורבת קודה פלמר הוסיף בכתב ידו, בניגוד לכתב של שאר הסקר. ככל הנראה הוא ראה את הסימון השגוי של גרן ועל אף שלא סומן כלום בעת הסקר במקום, הוא "הגניב" לרשימה את המיקום הנוסף שזיהה אצל גרן.

מה בחורבה: מבני חורבות שאנשי סמניה שיקמו. מעבר לזה – קמרונות שאולי נבנו במאה ה-19. אלו דירים שהתפתחו במאות ה-18-19. בנין מהתקופה הרומית עם מגדלי פינה. המתחם המרכזי פתוח ועשו ממנו אזור חקלאי. החרסים מהתקופה הפרסית, מאה 5 לפנה"ס, הלניסטית, רומית, ביזנטית, ממלוכית, עותמאנית מאוחרת.

תודה לגדעון שחלק עמנו פינת חמד קסומה זו, תודה לכל המשתתפים שחלקו עמנו מידיעותיהם ותודה לכל מי שהכין וחילק מטעמים ☺